

"...

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

İptal ve yürürlüğün durdurulması istemini içeren 6.11.2009 tarihli dava dilekçesinin gerekçe bölümü şöyledir:

'III. GEREKÇE

22.10.2009 tarihli ve 5922 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 1 inci maddesiyle 10.06.1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 4 üncü maddesinin üçüncü fıkrasına eklenen cümlelerin Anayasaya Aykırılığı

10.06.1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 'Seçim Çevreleri ve Çıkaracağı Milletvekili Sayısı' başlıklı 4 üncü maddesinde,

'İllerin çıkaracağı milletvekili sayısının tespitinde toplam milletvekili sayısından (...) her il'e önce bir milletvekili verilir.

Son Genel Nüfus Sayımı ile belli olan Türkiye nüfusu, birinci fıkradaki illere verilen milletvekili sayısı çıkarıldıktan sonra kalan milletvekili sayısına bölünmek suretiyle bir sayı elde edilir. İl nüfusunun bu sayıya bölünmesi ile her ilin ayrıca çıkaracağı milletvekili sayısı tespit olunur.

(...) nüfusu milletvekili çıkarmaya yetmeyen illerin nüfusları ile artık nüfus bırakan illerin artık nüfusları büyüklüklerine göre sıraya konulur ve ilk hesapta iller arasında bölüştürülmemiş bulunan milletvekillikleri bu sıraya göre dağıtılır.'

Son kalan milletvekilliğinin verilmesinde, iki veya daha fazla ilin eşit nüfus veya nüfus artışı göstermesi halinde, bunlar arasında ad çekilir.'

denilmiştir. Bu maddenin üçüncü fıkrasına 22.10.2009 tarihli ve 5922 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle eklenen ve iptali istenen cümlede *'Şu kadar ki nüfusu iki milletvekili çıkarmaya yetmeyen iller, artık nüfus sıralamasında da milletvekili sayısını ikiye çıkaramazsa, önce iki milletvekili çıkaramayan illere ikinci milletvekili verilir.'* hükmü eklenmiştir.

Anayasanın 'Cumhuriyetin nitelikleri' başlıklı 2 nci maddesinde düzenlenmiş bulunan demokratik hukuk devletinin koşulları, klasik demokrasinin temel ilkelerine tekabül etmektedir.

Demokratik devletin koşulları, Anayasa bilimcilerince beş noktada sayılmaktadır:

- 1) Seçim ve temsil,
- 2) Genel ve eşit oy,
- 3) Azınlığın korunması ve çoğunluğun sınırlanması,
- 4) Devlete karşı bireysel temel haklar,

5) Yasalar önünde eşitlik,

(Bkz. Prof. Dr. Mümtaz Soysal, Anayasanın Anlamı, S. 266, Anayasaya Giriş, 1968, S. 59 vd.).

Anayasanın 67 nci maddesinin ikinci fıkrasında '*Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır*' denilmek üzere seçimlerin temel ilkeleri açıklanmıştır.

Anayasanın 10 uncu maddesinde de '*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.*' denilmektedir.

5922 sayılı Yasa'nın 1 inci maddesiyle getirilen ve iptali istenen düzenleme Anayasanın 2 nci maddesinde düzenlenmiş bulunan demokratik hukuk devletinin koşullarından olan ve yine Anayasanın 67 nci maddesinin ikinci fıkrasında vurgulanan 'Eşit Oy' ilkesine ve Anayasanın 10 uncu maddesinde yer alan 'Eşitlik ilkesi' ne aykırıdır. 'Eşit Oy' ilkesi seçimlerin başlangıçtan sonuca kadar özellikle sonucunda herkes için eşitlik içinde geçmesi ve her oyun eşit değerde kabul edilmesi anlamını taşır. Eşit oy ilkesi geçerli oylarla seçilen üye sayısı arasında adil bir oranın kurulmasını da zorunlu kılar. Oysa getirilen hüküm, artık oy içinde kalan büyük çoğunluktaki seçmen iradesini dışlanması sonucunu doğurmakta, geçerli oylarla seçilen üye sayısı arasında adil bir oranın kurulmasını ortadan kaldırmaktadır. Şöyle ki;

İptali istenen düzenleme öncesinde illerin çıkaracağı milletvekili sayısı şu şekilde belirlenmekteydi;

- Toplam milletvekili sayısından önce her ile bir milletvekilliği verilir. (Türkiye'nin 81 olan il sayısı itibariyle 81 milletvekilliği her ile birer milletvekili olmak üzere illere dağıtılır)

- Her ile birer milletvekili verildikten sonra kalan milletvekili sayısının son genel nüfus sayımında ortaya çıkan Türkiye nüfusuna bölünmesi suretiyle bir sayı elde edilir. (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre Türkiye'nin 2008 yılı nüfusu 71.517.100 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu sayının 81 milletvekili dağıtıldıktan sonra kalan 469 milletvekili sayısına bölünmesi ile 152.488 sayısı elde edilmektedir).

- İl nüfuslarının 152.488 sayısına bölünmesi ile her ilin dağıtılan birer milletvekilliği dışında ayrıca çıkaracağı milletvekili sayısı tespit edilir. (431 milletvekilliği bu işlem sonucunda illere dağıtılır.)

- Nüfusu milletvekili çıkarmaya yetmeyen illerin nüfusları ile artık nüfus bırakan illerin artık nüfusları büyüklüklerine göre sıraya konularak, ilk iki hesapta iller arasında bölüştürülmemiş milletvekillikleri bu sıraya göre dağıtılır. (İlk aşamada her ile dağıtılan 81 milletvekili ile ikinci aşamada nüfusu 2008 yılı Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre 152.488'den fazla olan illere dağıtılan 431 milletvekilliği dışında kalan 38 milletvekilliği artık nüfuslar ile hiç milletvekili çıkaramayan illerin nüfuslarının büyükten küçüğe sıralanması yoluyla dağıtılır.)

Görüldüğü gibi mevcut sistemde, her ilin en az bir milletvekili ile temsili öngörülmüşken iptali istenen kural ile bu ilkedan vazgeçilerek her ilin en az iki milletvekili ile temsili öngörülmektedir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008 Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre artık nüfusların sıralanması ile 38 milletvekilliğinin dağıtılması işlemi öngörülen sistemin iller arasında nasıl eşitsizliklere yol açtığını tartışmaya yol açmayacak bir şekilde ortaya koymaktadır. Örneğin Bayburt ilinin 2008 yılı nüfusu 75.675 kişidir. Bu nüfus her bir il için öngörülen 152.488 rakamının yarısından azdır. Bayburt artık nüfus sıralamasında 40 ıncı sırada yer almakta, dolayısıyla 38 milletvekilliği artık nüfusa göre dağıtılacağından mevcut sisteme göre 1 milletvekilinden sonra artık nüfustan ayrıca milletvekilliği alamayacak, Bayburt yerine 38 inci sırada yer alan 78.024 artık nüfusu bulunan Mersin ili bir milletvekili daha çıkarabilecekti.

Bir örnek daha vermek gerekir ise, 2008 nüfus sayımı itibariyle yapılan hesaplamalarda, Siirt ili 147.331 artık nüfusa sahiptir ve bu artık nüfus için dağıtımdan 1 milletvekili almaktadır. Oysa Bayburt ilinin bırakın artık nüfusunu 2008 yılı nüfusu 75.675 kişi olmasına karşın, Siirt İl'inin artık nüfusunun yarı nüfusu ile Bayburt il'i bir milletvekili daha çıkarmaktadır. (Ek.1).

Yine, Yüksek Seçim Kurulu'nun belirlemelerine göre, Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük illerde milletvekili olabilmek için yaklaşık 130.000 seçmenin oyunu almak gerekirken, küçük iller için bu sayı, daha küçüktür. Örneğin, 1999 seçimlerinde TÜİK'in 1997 Genel Nüfus Tespitine göre; Tunceli'de 43.000, Bayburt'ta 50.000, nüfusa bir milletvekili düşerken, bu rakam İstanbul'da 132, İzmir'de ise 130.000 olmaktadır. Böylece 1999 seçimlerinde Türkiye'de en az nüfusa sahip 10 il toplam 20 milletvekili çıkartırken, bu 10 il'in toplamına eşit nüfusu barındıran Antalya 12 milletvekili seçmektedir. Dolayısıyla, değişiklik öncesi mevzuatın uygulamasında aslında 'eşit oy' ilkesini zedeleyen bir durum bulunmaktaydı. Çünkü hiçbir yakınmaya yol açmayan ideal bir sistemi edinmek olanaksızdır. Nitekim, Anayasa Mahkemesi'nin 18.11.1995 gün ve E.1995/54, K.1995/59 sayılı kararında,

'Toplumsal istemlerin ve yeğlemelerin yasama organına tam olarak yansımaları sağlayacak yöntemleri içeren sistemlerin en uygununu, en doyurucusunu, başka bir anlatımla hiçbir yakınmaya yol açmayanını edinmek olanaksız ise de yakınmaya en az neden olanı yeğlemek olanaklıdır. Seçimlerde ideal bir sistem bulunmamış olmakla birlikte ülke koşulları ve anayasal gerekler karşısında yasal düzenlemeleri gerçekleştirerek Anayasaya en uygununu almak ya da aykırı olanını bırakmak gerekir.'

denilmiştir. Yüce Mahkeme'nin bu kararından da anlaşılacağı üzere; yasama organı tarafından oy verme yöntemini belirlenirken ülke koşulları ve anayasal gereklerin dikkate alınarak Anayasaya en uygun olanın alınması ya da aykırı olanın bırakılması gerekmektedir. Hal böyle iken, iptali istenen kural ile yapılan düzenleme ile; eşit oy ilkesini zedeleyen durum, nüfusu küçük iller bakımından oldukça avantajlı bir hale getirilmiş, diğer bir anlatımla yakınmaya en az neden olanı yeğlemek yerine yakınmanın doruğa çıkarıldığı bir sistem getirilmiş olmaktadır.

Görüldüğü üzere, iptali istenen kural ile yapılan düzenleme; geçerli oylarla seçilen üye sayısı arasında adil bir oranın kurulmasını tümüyle ortadan kaldıran ve dolayısıyla 'Eşit oy' ilkesine aykırı düşen ve nüfusu çok daha düşük illerde kullanılan oylara bir ayrıcalık getiren bir düzenleme olduğundan temsil bakımından eşitlik ve adalet ilkelerine aykırı bir durum yaratmakta; böylece Anayasanın 2 nci maddesinde belirtilen demokrasi ilkesinin yanısıra,

Esas Sayısı : 2009/88
Karar Sayısı : 2011/39

Anayasanın 67 nci maddesinde belirtilen temsilde adalet ilkesi ve 10 uncu maddesinde belirtilen eşitlik ilkesi ile de çelişmektedir.

22.10.2009 tarihli ve 5922 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Genel Gerekçesi'nde,

'Anayasanın 67 nci maddesinin altıncı fıkrasında seçim kanunlarının temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenleneceğine ilişkin amir hükmü dikkate alınarak, 2839 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin üçüncü fıkrasına bir cümle eklenmek suretiyle her ilin en az iki milletvekiliyle temsil edilmesine imkân sağlayacak bir düzenleme getirilmesi amaçlanmaktadır.'

denilmişse de bu gerekçede hiçbir doğruluk payı bulunmamaktadır. Zira, Anayasada herhangi bir seçmen kategorisinin (iki milletvekili çıkaramayan il'lerdeki seçmenlerin) oyunu öbürlerinden daha değerli, daha 'ağırlıklı' sayan bir hüküm yoktur. Anayasa Mahkemesi'nin 18.01.1995 gün ve E.1995/54, K.1995/59 sayılı kararında da, *'Anayasanın gözetilmesini istediği 'temsilde adalet ilkesi' serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm öğeleriyle özetlenmekte ve oyla orantılı temsilci sayısıyla yaşama geçirilmektedir'* (AMKD., S.31, C.2) denilmiştir. Seçim sistemlerinin belirlenmesinde temsilde adalet ve yönetimde istikrar (fayda) ilkeleri, büyük önem taşımaktadır. Seçim kanunları bu iki ilkedен birine öncelik verir ya da bu iki ilke arasında bir denge kurulmasına özen gösterir.

Yukarıda açıklandığı gibi, iptali istenen kural ile getirilen düzenlemenin, oyla orantılı temsilci sayısını öngörmediği için 'temsilde adalet ilkesi' ile de bağdaşmadığı çok açıktır.

Yine bu Yasa'nın Genel Gerekçesi'nde,

'Nüfusu milletvekili çıkarmaya yetmeyen illerin nüfusları ile diğer illerin artık nüfusları büyüklüklerine göre sıraya konulur ve ilk hesapta iller arasında bölüştürülmemiş bulunan milletvekilleri bu sıraya göre dağıtılır. Ancak bu usule rağmen, nüfus hareketlerinin değişkenliği sebebiyle bazı illerin tek bir milletvekiliyle temsil edilmesi ihtimali de gündeme gelebilecektir. Tek bir milletvekiliyle temsil edilen ilin milletvekilinin ölümü veya milletvekili yeterliliğini kaybetmesi halinde, söz konusu ilin milletvekiliyle temsil edilememesi riski de doğabilecektir.'

Öte yandan, bir ilin en az iki milletvekiliyle temsil ediliyor olması, o il'de yaşayan farklı görüş ve düşüncelere sahip insanların Mecliste temsili yönünde demokratik bir fırsat oluşturacak, bu durumda siyasal sistem bakımından, çoğunlukçu değil çoğulcu bir anlayışın hayat bulmasına zemin hazırlayacaktır.'

denilmişse de bu gerekçede isabetli değildir. Öncelikle böyle bir gerekçe, Anayasanın 78 inci maddesinin dikkate alınmadığının açık bir göstergesidir. Bu maddenin son fıkrasında *'Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır.'* hükmüne yer verilmiştir. 22.10.2009 tarihli ve 5922 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 7 nci maddesinin son fıkrası da, aynı paralelde düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi, bir il'in milletvekiliyle temsil edilememesi gibi bir risk söz konusu değildir. Diğer taraftan, Anayasanın 80 inci maddesi *'Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil ederler'* hükmüne amirdir. Anayasa

Mahkemesinin 18.11.1995 gün ve E.1995/54, K.1995/59 sayılı kararında da aynen şöyle denilmiştir:

'Anayasanın 80 inci maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçildikleri bölgeyi ya da kendilerini seçenleri değil, tüm milleti temsil edeceği açıklığı bulunmaktadır. Maddede, milletvekillerinin bölgelerden seçilecekleri, seçim bölgesinin milletvekili olarak yasama organı üyeliğine gelecekleri, ancak, yere ve seçmene bağımlı olmadan tüm ulusu temsil edecekleri belirtilmektedir. Seçimde aranan bölge ve seçmen ölçüsü, seçim sonrasında ulus boyutuna dönüşmektedir. Bu açılım 'temsil' ilkesine uygun bir oluşumdur. Yasama organında sınırsız bir çalışma yapma ve ulusal egemenliği yasama alanında kullanma, ulus adına davranma, ulusu temsil etmekle olanaklıdır. Ancak, bu durum seçilmede bölge bağıını, seçildiği bölge milletvekili olarak çağrılmasını etkilememekte ve engellememektedir.

Bir seçim bölgesinden seçilmemiş bir kişinin, partisinin aldığı oylara dayanılarak partisinin yetkili kurulları kararıyla bir ille ilişkilendirilmesi Anayasa dışı bir bağın kurulmasıdır. Milletvekili, Anayasada olanak veren bir kural bulunmadığından bölgesiyle ilişkili olur ve ancak bölgesinden aldığı oylarla seçilir. Anayasanın 80 inci maddesi başka bir ilgiye açık olmadığı gibi 75 inci maddesi de milletvekillerini sınıflandırıp değişik biçimde adlandırmaya elverişli değildir. Milletvekillerinin bir ya da birkaçını bir başka adla seçmek ve ayırmak Anayasa katında geçerli olamaz. Anayasanın başka bir maddesinde de 550 milletvekilinin kendi içinde ayırımına ilişkin hiçbir açıklık yoktur.'

Bu nedenle, milletvekillerinin temsil görevini yere (seçildiği il'e) bağlayan bir düzenlemenin, Anayasanın 80 inci maddesine de aykırı düştüğü çok açıktır.

Öte yandan, temsilde adalet ve eşit oy ilkelerini zedeleyen böyle bir durumun önünün açılması halinde, siyasi iktidarın tercihleri doğrultusunda yeni illerin kurulması da gündeme gelebilecek, toplumsal istemlerin ve yeğlemelerin yasama organına doğru ve tam olarak yansımalarının önü tümüyle kapanacaktır. Yeni illerin kurulması, Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar gözetildiğinde göz önünde tutulması gereken kuvvetli bir olasılıktır. Türkiye'de kentlerin idarî statüsündeki değişikliklerle ilgili çalışmalar Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar dayanır. Başlangıçta 74 olan il sayısı zaman zaman azalarak 57'e kadar inmiş, ancak 1989'dan itibaren kademeli olarak artarak bugün 81'e ulaşmıştır. Ülkemizdeki mülkî dağılımda en üst kademede yer alan iller, merkezî yönetimin pek çok taşra teşkilatının yer aldığı ve il sınırlarındaki ilçelerin de merkezi niteliğinde yerleşmeler olduğu için bir ilçenin il yapılması genelde halk tarafından hizmetlere daha kolay ulaşmak açısından talep edilen bir durumdur. Türkiye'de kentlerin idarî statüsündeki değişikliklerle ilgili çalışmalar İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğüne yürütülmektedir. İçişleri Bakanlığı'na Şubat '2006 tarihi itibarıyla 129 ilçe il olma talebiyle başvurmuş bulunmaktadır (www.illeridaresi.gov.tr).

Böyle bir durum yanında, ilerde her ilin örneğin en az 3 (veya daha fazla) milletvekili ile temsil edilmesinin istenmesinin de dikkate alınması gereken bir olasılık olarak değerlendirilmesinin gerekliliği de yadsınamaz.

Açıklanan nedenlerle, 22.10.2009 tarihli ve 5922 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 1 inci maddesiyle 10.06.1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 4 üncü maddesinin üçüncü fıkrasına eklenen cümle, Anayasanın 2 nci, 10 uncu, 67 nci ve 80 inci maddelerine aykırı olup, iptali gerekmektedir.

IV. YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Esas Sayısı : 2009/88
Karar Sayısı : 2011/39

Seçme ve seçilme hakkı demokratik devlet yönetiminin 'olmazsa olmaz' koşullarındandır. Bu nedenle seçim özgürlüğünün, Anayasaya ve ona uygun olarak çıkarılacak bir yasaya uygun olarak kullanılmaması halinde, demokratik hukuk devleti yönünden sonradan giderilmesi olanaksız durum ve zararların doğabileceği açıktır.

Öte yandan, Anayasal düzenin en kısa sürede hukuka aykırı kurallardan arındırılması, hukuk devleti sayılmanın da gereğidir. Anayasaya aykırılığın sürdürülmesinin, bir hukuk devletinde subjektif yararların üstünde, özenle korunması gereken hukukun üstünlüğü ilkesini de zedeleyeceği kuşkusuzdur. Hukukun üstünlüğü ilkesinin sağlanamadığı bir düzende, kişi hak ve özgürlükleri güvence altında sayılamayacağından, bu ilkenin zedelenmesinin hukuk devleti yönünden giderilmesi olanaksız durum ve zararlara yol açacağına duraksama bulunmamaktadır.

Bu nedenle, Anayasaya açıkça aykırı olan söz konusu kuralın yürürlüğünün de durdurulması istemiyle iptal davası açılmıştır.

V. SONUÇ VE İSTEM

22.10.2009 tarihli ve 5922 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 1 inci maddesiyle 10.06.1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 4 üncü maddesinin üçüncü fıkrasına eklenen cümlelerin iptaline ve uygulanması halinde sonradan giderilmesi güç ya da olanaksız zarar ve durumlar doğacağı için, iptal davası sonuçlanıncaya kadar yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmesine ilişkin istemimizi saygı ile arz ederiz."